

KÜTAHYA'DA DERLENEN MEMORAT ÖRNEKLERİ ÜZERİNE İNCELEME

ANALYSIS ON MEMORATE SAMPLES COMPILED IN KUTAHYA

Münire BAYSAN*

ÖZ: Memoratlar halk edebiyatının sözlü anlatı türleri içerisinde yer alırlar. Tabiatüstü varlıklarla iletişime geçme neticesinde ortaya çıkan ve bireysel tecrübeye dayanan anlatılardan oluşurlar. Tabiatüstü ferdi tecrübeye dayanması, olayı yaşayan ya da ondan duyan kişiler tarafından anlatılması, inandırıcılık oranının yüksek olması, genel bir anlatı zamanının ve özel bir anlatıcısının bulunmaması, yakın bir geçmişe sahip olması, anlatılan olayların yaşanılan coğrafyada gerçekleşmesi, kahramanlarının sıradan insanlardan olması, gibi özellikleri bakımından memoratlar, diğer sözlü anlatı türlerinden farklılık gösterirler. Yaratılıp yaşatıldıkları toplumun inanç yapısını, ahlâki değerlerini, kültürel özelliklerini, geleneklerini, göreneklerini içerisinde barındırmaları ve bu sayede de kültür kodlarını aktarmaları bakımından diğer anlatı türleriyle benzerlik taşırlar.

Bu çalışmada sözlü anlatı türleri içerisinde adını en son alan ve anlatı silsilesinin şimdilik sonuncusunu oluşturan memoratların, çalışma bölgesi olan Kütahya'da tespit edilen örnekleri, konu, içerik, şekil ve aktarım özellikleri bakımından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada, memoratların bölgesel özelliklerinin çıkarılarak ulusal ve uluslararası tür çalışmalarına katkı sağlaması amaçlanmıştır. Veri toplama kısmında görüşme yönteminden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Memorat, inceleme, şekil, içerik, Kütahya.

ABSTRACT: Memorates are among the verbal narrative types of folk literature. They consist of narratives that emerge as a result of communication with supernatural beings and are based on individual experience. In terms of characteristics such as being based on supernatural individual experience, being told by people who lived or heard the event, having a high rate of credibility, not having a general narrative time and a special narrator, having a recent past, happening in the geography we live in, the heroes being composed of ordinary people, etc. memorates differ from other types of verbal narrative. They are similar to other species in that they contain the belief structure, moral values, cultural features, traditions and customs of the society in which they were created and lived, and also in that they convey their cultural codes.

In this study, the examples of memorates, which are named last among the verbal narrative types and constitute the last of the narrative series for now, have been tried to be evaluated in terms of subject, content and form features. In the study, it is aimed to extract the regional characteristics of memorates and to contribute to national and international genre studies. Interview method was used in the data collection phase.

Keywords: Memorate, analysis, shape, content, Kütahya.

* Dr. Öğretim Üyesi – Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Kütahya - munire.baysan@dpu.edu.tr (Orcid ID: 0000-0001-6167-7793)

Giriş

Memoralar halk edebiyatının sözlü anlatı türleri içerisinde yer almaktadırlar. Anlatı türlerinin şimdilik sonuncusu olarak kabul gören memoralarla ilgili farklı araştırmacılar tarafından, “Gerçekliğine inanılan hayat hikâyeleri olup iyi ve kötü varlıklar hakkında anlatılmakta olan mitolojik söylentiler, yaşanmış tecrübelerin veya yaşandığına inanılan olağanüstü olayların anlatılarına denilir.” (Bayat, 2007: 258), “Tabiatüstü ferdi bir tecrübenin yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikâyeye” (Çobanoğlu, 2003: 21), “Gerçek hayat hikâyeleri” (Degh, 2006: 231), “Yaşanıldığına inanılan metafizik bir hadisenin kendisi veya bir başkası tarafından anlatılan hikâyeye verilen ad” (Kaya, 2007: 512) şeklinde tanımlamalar yapılmıştır.

Olağanüstülük barındıran ve kişisel tecrübeleri içeren memoralar, müstakil bir tür olarak kabul edilmeden evvel efsanelerin bir parçası olarak görülmüştür. Türle ilgili İsveçli halkbilimci Carl W. Von Sydow tarafından 1934 yılında yapılan çalışmada memoraların ayrı bir tür olduğu “karakteristik ve gelenek” bakımından efsanelerden ayrıldığı belirtilmiştir (Çobanoğlu, 2003: 21).

Olağanüstü varlıklarla ilgili kişisel tecrübeleri içeren memoraların belli bir anlatı zamanı, özel bir anlatı mekânı ve türe has anlatıcıları bulunmamaktadır. Anlatının aktaranı, dinleyeni, aktarma zamanı ve mekânı olay kahramanları değişikçe farklılık göstermektedir Genç-yaşlı, kadın-erkek, zengin- fakir, eğitilmiş- eğitimsiz, köylü- şehirli ayrımı gözetmeksizin herkesin yaşayabileceği olayları kapsamaktadır. Konu eksenini geniş ve kahramanları sıradan insanlardan oluşmaktadır.

Toplumdaki hemen herkes tarafından tecrübe edilmesi sebebiyle pek çok kişi tarafından üretilip nakledilmesi, kahramanlarının günlük hayatta karşılaşılan sıradan insanlardan, anlatı türünün mekânının bilinen yerlerden, zamanının yaşanılan çağ ya da ona yakın bir zaman diliminden oluşması memoraların, diğer türlere nazaran daha fazla rağbet görmesini sağlamıştır (Bayatlı, 2017: 190; Boyraz, 2008: 113). Olağanüstü ferdi tecrübeler olarak tanımlanan memoralar genelde mensur şekildedir. Ferdi tecrübeyi içermesi, olayı yaşayan ya da aktaran kişinin anlatımından oluşması, onun uzunluk ve kısalığını etkilemektedir.

Topluma ait sosyal değerlerin, ahlaki kaidelerin korunması, kuvvetlendirilmesi, sosyo-kültürel unsurların yaşatılması ve nakledilmesi memoraların işlevleri arasında yer almaktadır (Aslan ve Türksever, 2014: 46; Çobanoğlu, 2003: 64-68). Mitolojik söylentiler olarak da tanımlanan memoralar, bu işlevleri sayesinde geçmişin izlerini bu güne taşıırken günümüz dünyasına uygun anlatılarla, yaratıldıkları ve yaşatıldıkları bölge halkının, sosyo-kültürel ve ahlaki değerleri öğrenmesini ve bu öğretiler dâhilinde toplumsal normlara uymasını sağlamaktadır.

Çalışma sahası olarak seçilen Kütahya geleneksel dokusunu ve yöresel özelliklerini korumaya çalışan bir Anadolu şehridir. Özellikle türbe ve yatırların çokluğu ile bilinir. Bu ruhlar etrafında oluşturulan memorat anlatı örnekleri fazladır. “inanç ve inamımızın (telakkilerimizin) özünü oluşturan iyeler ve demonik varlıklarla ilgili gerçek anlatıları (memoratlari) bir an önce derlemek lazımdır” (Bayat, 2007: 261) fikrinden hareketle, bölgeye has memorat anlatıları derlenerek incelenmeye çalışılmıştır.

Bu konu üzerine yapılan derleme çalışmaların yeterli düzeyde olmayışı, Alkarısı-Albasmasına dair inanışın azalması sebebiyle bu varlıklarla ilgili anlatıların yenilerinin üretilmemesi ve şifahi kültürle aktarılan memorat örneklerinin unutulmadan bir an evvel kayıt altına alınmasının önemi, konu üzerine çalışmayı gerekli kılmıştır.

Özkul Çobanoğlu, “Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları” adlı yapıtında Türk sosyo-kültürel yapısı içinde kabul edilmiş tabiatüstü tecrübelerin iletişim biçimlerine dair memoratlari on iki başlıkla sınıflandırmıştır (Çobanoğlu, 2003: 77-82). Etik kurul izni alınarak yapılan çalışmada, bu sınıflandırma esas alınarak cin, Alkarısı, Karabasan, Hızır, yatır, evliya ve şehit, mezarlık, nazar, uzaylı ve astronotla ilgili kırk bir adet memorat örneği konu, içerik, şekil ve aktarım özellikleri açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. Memoratların İncelenmesi

1.1 Konu ve İçerik Özellikleri

1.1.1. Cinlerle Kurulan İletişimi İçeren Anlatılar

Türk halkbilimindeki sözlü anlatımlar içinde olağanüstü özellikler taşıyan ve gizli güçlere sahip olduğu düşünülen varlıklarla ilgili inanç ve uygulamalar mevcuttur (Duvarcı, 2005: 125). İslam öncesi Türk kültürünün çeşitli dönemlerinde yer-su ruhları olarak adlandırılan ve pek çok çeşitliliğe, işlevselliğe sahip bu olağanüstü varlıkların yerini İslamiyet’in kabulünden sonra Kur’an’ın onayladığı cin ve cinliler inancı almıştır (Duvarcı, 2005: 125; Çobanoğlu, 2003: 131).

Cinlerle ilgili yapılan kavramsal açıklamalarda onların duyularla idrak edilemeyen, gözle görülemeyen, insanlar gibi iradeye sahip olan ve yükümlülükleri bulunan, dünyada yaptıklarından dolayı cennet ya da cehenneme gidebilecek varlıklar olduğu belirtilir (Devellioğlu, 2003: 143; Şahin, 1993: 5; Erdoğan, 2019: 1954). İyisi, kötüsü, Müslümanı, kâfiri bulunan cinlerin yaradılış gayesi insanlar gibi Allah’a itaat ve kulluktur (Ateş, 2002: 94). Bu varlıkların insanlara davranışları farklı farklıdır (Boratav, 2013: 88). İncelenen memorat örneklerinde halk arasında üç harfli olarak tabir edilen cinlerin insanlarla iletişimleri, bu iletişimin saati, görünme şekilleri de farklıdır. Bu varlıkların şerrinden korunmak için onların kızdırılmaması ve yaşadıkları yerlerin kirletilmemesi gerekir. Aksi takdirde her şeye gücü yeten üç harflilerin insanlara yapamayacağı hiçbir şey yoktur (Duvarcı, 2005: 132-134). Ayrıca tekin olmayan yerlere

besmeleyle girilmesine dikkat edilmelidir (Kalafat, 1993: 277). İslamiyet öncesi Türk halk kültüründe kara iyeler olarak bilinen ve kötülüğün kaynağı olarak kabul edilen varlıkların başında Erlik ve onun zümresinden kabul edilen Alkarısı ve Karabasan gelmektedir. İslamiyet sonrasında bu varlıkların yerini cin kavramı almıştır (Ozan, 2015: 42) Genel olarak iyi ve kötü cin olarak sosyalleştirilen bu varlıklar anlatılmakta olan memorat türünde korunmaktadır ve varlığını idame ettirmektedir (Bayat, 2007: 258).

Çalışma sahasında cinlerle iletişimi içeren dört adet memorat örneği incelenmiştir. Bu örneklerin iki tanesi olayı bizzat yaşayanların anlatımı diğer ikisi ise büyüklerden duyduğu aktarımdan oluşmaktadır (KK-1, KK-2). Halk arasında bu varlıkların insanlarla birlikte aynı mekânı paylaştığı inancı yaygındır. Kaynak kişi, oturduğu evi paylaştığı soyut varlığı göremese de geceleri evin içinde onu hissetmekte, dolapları açarken ya da yürürken çıkardığı sesleri duymaktadır. Gece eğlenmeyi seven bu varlıkların def ve zil sesleri duyulmuştur (KK-1, KK-2). Şehrin en önemli meydanı halk tarafından, “cin önü” olarak adlandırılmıştır. Bu isim, pek çok kişinin bu varlıkları asker, gelin gibi değişik suretlerde bu mekânda görmesinden dolayı verilmiştir. Bir memorat örneğinde de oyun oynayan çocuklara, onların yaşıtı şeklinde görünmüş, hatta onu gören her çocuk farklı birinin suretine benzetmiştir.

Bir diğer anlatı da ise yaşlı bir kadına zarar vermeye çalışmıştır. Olayı bizzat yaşayan kişinin “Bismillahsız olmadık bir yere basmışım herhalde” diyerek onların mekânlarına istemeden verdiği zarardan ötürü bu olayı yaşadığına inandığı görülmektedir (KK-21). Her anlatıda farklı şekilde görülen ya da hissedilen bu varlıklar, olayı yaşayanları korkutmuş ve korunma yolları aramaya itmiştir. Kur’an okumak, dua etmek, besmelesiz adım atmamak bu tür olayların yaşanmaması için koruma zırhı oluştururken, yaşanması ve sürekli tekrar etmesi durumunda ise bir hocaya gidilerek kurtuluş yolu aranmıştır (KK-1, KK-2, KK-21). Çalışma sahasında derlenen ve cinlerle iletişimi içeren memoratlardan bazıları şu şekildedir:

Bazı geceler oturduğum evin yüklük kapaklarının açılıp kapandığını, görmediğim varlıkların ayak seslerini ve sohbetlerini duyarım. Bazı geceler de def ve zil sesleri duyarım. Kur’an okur ya da dua ederim (KK-1).

Çocukluğumuzda 1970’li yıllarda sokakta arkadaşlarımızla iki gruba ayrılıp maç yapıyorduk. Biz oyun oynarken uzaktan bir çocuk da bize bakıyordu, bizim yaşlarımızda bizim gibi giyimli biriydi. Bazı arkadaşlarımız eve gidince grup sayılarının denkleği bozuldu. Bu uzakta duran çocuğu çağırdık. Omuzlarını silkti ve gelmek istemedi ama bir taraftan da bizi izledi. Top o tarafa kaçınca hem toptan hem de bizden kaçıyordu. Gruptaki herkes bu çocuğu farklı birine benzetti. Herkese farklı bir silüette görünüyormuş meğer. En sonunda bizi seyre daldığı vakit topun o tarafa gitmesiyle arkadaşlarımızdan biri topun arkasından bu çocuğun yanına kadar gitti. Topu alırken çocuğa da dokundu. Dokunmasıyla birlikte çocuk siyah bir toz bulutu şeklinde hepimizin gözü önünde kaybolup gitti (KK-2).

Vazonun bulunduğu yerleri eskiler “cin, cin önü” şeklinde anlatırlardı. Bu bölgede değişik olaylara şahit olunmuş. Geceleri ışık çıktığına, eğlenen gölgeler olduğuna şahit olmuşlar. Hatta bir gölge o kadar parlak beyaz ışıklıymış ki onun gelin olduğunu düşünmüşler. Bazı büyüklerde orada Osmanlı askerinin üniformasını giymiş varlıklar görmüşler (KK-2).

Kayın validem eski bir konakta oturduğu yıllarda başına gelen bir olayı hep anlattırdı. Sabah ezanında duyduğu bir ses ona konağın bahçesinden geçen dereye kendisini atmasını söylemiş. Uyandığında kendini dere başında bulurmuş. "Herhalde, Bismillahsız olmadık bir yere basmışım" derdi. Hocaya gidip okutmuşlar öylelikle iyileşmiş (KK-21).

1.1.2. Alkarısı-Albastı ile Kurulan İletişimi İçeren Anlatılar

Alkarısı ya da albastı olarak tabir edilen bu ruh Türk dünyasının hemen her yerinde görülmektedir (Kalafat, 1999: 24). Türk inanışlarında Şamanistlik devirlerden günümüze kadar doğumla ilgili bir korku unsuru olarak varlığını sürdürmüştür (Demren, 2018: 2). Cinler-kötü ruhlar taifesinden olduğuna inanılan Alkarısı - albastının atlara, lohusa kadınlara ve bebeklere musallat olarak onlara zarar verdiğine inanılmaktadır. Lohusa hummasına neden olan bu varlığın kadın olduğu (Boratav, 2013: 91; Şimşek, 2017: 112) bu kadınların da kara, kırmızı ve sarı albastı olmak üzere üç çeşidinin bulunduğu inanılmaktadır (Şimşek, 2017: 100). Bazen bir gölge bazen de insan kılığında görülen bu varlığın fiziki görünümü sürekli değişkenlik göstermektedir (Demren, 2018: 5; Araz, 1995: 31).

Alkarısından korunmak, lohusa ve bebekten onu uzak tutmak için yapılan bazı uygulamalar bulunmaktadır. Lohusanın bulunduğu odada ateş yakılması, oda içerisinde, süpürge, ayna, bıçak, makas gibi demir nesne, çörek otu, soğan, sarımsak, nazarlık, Kur'an-ı Kerim bulundurulması, lohusanın beline erkek kuşağı, başına al kurdele ya da al yazma bağlanması (Acıpayamlı, 1961: 174), gece gündüz odasının aydınlık olması için lamba yakılması (Küçük, 1989: 469) Alkarısının gelmemesi için yapılan pratiklerdir. Lohusanın ocağa ya da hocaya götürülmesi, Al ruhunun gürültüden korkup kaçması için tüfek atılması, tencere kapakları birbirine vurularak ses çıkartılması Alkarısına yakalandıktan sonra yapılan uygulamalardandır (Duvarcı, 2005: 129).

Alkarısıyla ilgili memorat örneklerine bakıldığında bunların yarısı olayı bizzat yaşayan yarısı da büyüklerinden duyduklarını aktaranlardan oluşmaktadır. Alkarısı lohusalara ve bebeklere; yalnız kaldıkları, uyudukları ya da çalıştıkları sırada musallat olabilmektedir. Görünüşü gelinlikli bir kadın, kedi (KK-3), insan (KK-4) ve farklı varlıklar şeklinde (KK-9) olabildiği gibi, somut bir şekle bürünmeden ağırlık ve baskı veren bir varlık olarak da hissedilmektedir. Bu ruhun zarar verme şekilleri de farklı farklıdır. Yalnız yakaladığı yeni doğmuş bir bebeğin ölümüne sebep olabildiği gibi (KK-4), lohusa kadının boğazını kesmeye çalıştığı (KK-5), ağırlık vererek nefes almasını güçleştirebildiği (KK-6, KK-30, KK-31, KK-32), değişik varlık ya da seslerle lohusaların akıl ve ruh sağlığına zarar verdiği, memorat örneklerinde görülmektedir. Albastıdan korunmak için bebeğin ve annenin kırk gün boyunca gece ve gündüz yalnız bırakılmaması gerektiğini hem anlaticılar hem de aktarıcılar belirtmiştir. Albastının musallat olduğu lohusalar ise Felak ve Nas sureleriyle, okunmuş çörek otu ve pirinç taneleri tüketimiyle korunmaya çalışmışlardır (KK-32).

Alkarısı- Albasmasıyla ilgili memorat örneklerinde kendi tecrübelerini anlatanların da aktarıcılarının da yaş ortalamasının yüksek olduğu görülmektedir. Alkarısına olan inanış modern tıbbın doğum sonrası yaşanan ve eski dönemlerde izahı pek mümkün olmayan pek çok olayı teşhis ve tedavi etmesiyle azalmış hatta gençler arasında neredeyse bu inanç kaybolmuştur. Doğum sonrası lohusalara al taç takılması, al dane örtülmesi gibi pratikler sembolik olarak yapılmaktadır. Alkarısı-albastı ile kurulan iletişimi içeren anlatılardan bazıları şu şekildedir:

Doğumdan sonra, lohusalığım devam ettiği ve kırkımın çıkmadığı dönemde gece eşimle yatakta uyuyorduk. Gelinlikli birisi üzerime doğru gelmeye başladı. Ben kimıldanınca eşim uyandı. Erkeklerden korkarmış. Onun uyanmasıyla kedi şeklinde kapıdan çıkıp gitti (KK-3).

Küçük yaşta doğum yapan bir tanıdığımızın başına gelmiştir. O sıralar köyde yaşamaktadırlar. Lohusalığı bitmeden tarla işlerine başlarlar. Bebeği bırakacak kimse olmadığı için onu da alarak tarlaya giderler. Bir ağacın altına salıncak kurarak bebeği uyuturlar. Onlar işe daldığı sırada bir çocuk yanına gelir ve bebeğin başında biri var der. Koşarak bebeğinin yanına gittiğinde bebeğinin yüzü solmuş, nurunun gitmiş olduğunu görür. Birkaç gün içinde bebek ölür. Albastı bebeğe zarar vermiştir. Evladını kaybeden anneyi lohusalığı bitene kadar ona da zarar gelmemesi için bir daha yalnız bırakmazlar (KK-4).

İkinci evladımın doğumundan sonra kırkım çıkmadan eşimle uyuduğumuz sırada albastı geldi ve boynuma bıçak dayadı. Boynumu kesmeye çalışırken boğuşmaya başladık. Eşim garip halimi görünce beni uykudan uyandırdı (KK-5).

Annem benim doğumundan sonra evde uzun müddet yalnız kalmış. Babam kimseyle görüşmesine izin vermemiş. Annesinin gelip gitmesini de istememiş. Kendisi de bırakıp işe gitmiş. Annemin ruh hali bozulmuş. Çocuğuna bakmakta bile zorlanır hale gelmiş. Annem, üzerine bir şeylerin baskı yaptığını ve nefes alamadığını söylemiş. Kocası pek umursamamış. Durumu ilerleyince sara nöbetine benzer ataklar geçirmiş. Bu hal geldiğinde nefes alamamış, konuşamamış. En sonunda kendi evinde koşarak annesinin evine gitmiş. Ailesi bu haline çok endişelenmiş, hemen gidip bebeği de almışlar. Annemin ruhsal durumu düzelmemiş daha da artmış. Kendi evinde duramama ve evden çıkıp gitme durumu giderek artmış. Babam, annemin delirdiğini düşünerek ondan ayrılmış (KK-6).

Doğumdan sonra annem beni bir türlü kabullenemez. Lohusalık döneminde evin içinde farklı varlıklar gördüğünü, o varlıkların nefes almasına mani olduğunu ve kendisini sıkıştırdıklarını söyler. Evde nefes alamadığı ve duvarlar üstüne geldiği için bağırarak koşar vaziyette evden dışarı kaçar. Rahatlayana kadar koştuktan sonra eve döner. Farklı pek çok varlığı gördüğünü söyler. Evde yalnız kalmak istemez ve kaldığında ise onlarla konuşur. Bu hal ilk doğumunda yaşanmaz ikinci doğumdan sonra kırkı çıkmadan yaşanan Albasmasıyla başlar. O zaman başlayan ruh halindeki bunalma ve nefes alamama ve soyut varlıklarla irtibat halen devam etmektedir (KK-7).

İlk doğumundan sonra lohusalığım bitmeden uykumda üzerime gelenleri gördüm. Kalkamadım, konuşamadım (KK-30).

Doğumdan sonra lohusalığım esnasında üzüntülü olduğum bir gecede Albastı olayını yaşadım. Uyurken bir ağırlık üzerime çöktü. Kimseyi göremedim ancak hissettim. Bu varlık konuşmama ve kalkmama mani oldu (KK-31).

Doğum yaptıktan sonra kırk gün boyunca özellikle gündüz yalnız olduğu zamanlarda üzerime bir ağırlık çöker konuşmama ve kalkmama müsaade etmez. Bebeğim uyanır ağlar sesini duyarım ama kalkmadığım için kucağıma alamam. Kendime gelip kalktığımda evde kimseyi göremesem de varlığını hissediyordum. Uyumaktan korkar

hale gelmiştim. Kurtulmak için sürekli Felak ve Nas surelerini okudum. Okunmuş pirinç ve çörek otu tükettim. Lohusalığın bitmesiyle beraber bu olayları bir daha yaşamadım (KK-32).

1.1.3. Karabasan İle Kurulan İletişimi İçeren Anlatılar

Karabasan, ağırlık basması gibi isimlerle ifade edilen varlıklara dair anlatılar yörede diğer memorat örneklerine nazaran daha fazladır. Bunlar, Türk halk kültüründe kâbus ve buna neden olan olağanüstü varlıklardır (Karakurt, 2002: 441). Bu varlıklar Anadolu'da Karabasan, Ağırbasan, Karakura, Karavura, Körmez, Kabus, Kamos, Kapoz, Karagonculos, Karakoncalos, Çıka-Çıka, Hıbilık-Gıbilik, Abdülmay, Üörler gibi farklı isimlerle anılmakta ve farklı şekillerde insanlara görünebilmektedir (Ozan, 2015: 47).

Karabasan ile ilgili memorat örneklerini olayı bizzat yaşayanlar anlatmıştır. Kaynak kişilerin Karabasana dair anlattıklarında memoratların yaşanma zamanı gece uyku esnasında olduğu görülmektedir. Olayı tecrübe ederek aktaranlardan Karabasanın gelmeden önce korkusunun geldiğini ve o gece geleceğinin içine doğduğunu (KK-14) ya da düşündüğü günlerde bu olayı yaşadığını (KK-15) belirtenler olmuştur. Kaynak kişiler Karabasanın simsiyah bir karartı şeklinde olduğunu (KK-11) gelirken çıkarttığı ayak seslerini hatta kapı açma sesini duyabildiklerini belirtmişlerdir (KK-8, KK-9, KK-14, KK-15). Yüzü kıllı, simsiyah (KK-27) ya da uzun saçlı olarak da görülen Karabasan (KK-9) için tüm kaynak kişilerin aktardığı benzer bilgi ise uyku esnasında gelmesi ve kişinin üzerine oturarak hareket etmesine engel olması, boğazını sıkarak onları nefessiz bırakması, kişilerin yardım istemesine rağmen kimsenin onları duyamaması şeklindedir. Karabasandan kurutulmanın, sürekli ezan okunması ve çok dua edilmesiyle (KK-8), bilinen duaların okunmasıyla (KK-9), evlialardan yardım istenmesiyle (KK-13), Felak ve Nas sureleri okunmasıyla (KK-14) mümkün olduğu ifade edilmiştir. Karabasan ile kurulan iletişimi içeren anlatı örnekleri şu şekildedir:

Uyurken gece yanıma Karabasan geliyor ve dizlerimin üzerine oturuyor. Gelirken çıkardığı ayak sesini duyuyorum. Sağıma ve soluma dönmeye çalışıyorum, kalkmaya çalışsam da kalkamıyorum. Bana izin vermiyor. Gitmesi için sürekli ezan okuyorum. Defalarca okuduğum ezanın arkasında kaybolup gidiyor. Olayı yaşadığım gün ve ertesi günü bu olayın yorgunluğuyla uyuyamıyor ve hasta oluyorum. Son zamanlarda gece yatmadan önce çok okursam ve dua edersem, televizyonu kapatmadan yatarsam yanıma gelmiyor (KK-8).

Gece yattığım zaman saçı uzun bir Karabasan yanıma geliyor. Geldiğini ayak seslerini duyarak anlayabiliyorum. Beni nefessiz bırakıyor. Saçından tutup ondan kurtulmaya çalışıyorum olmuyor. Ne kadar bağırısam da kimse beni duymuyor ve yardımına gelmiyor. Bildiğim duaları okuyarak gönderiyorum (KK-9).

Gece yattım, uykumdan uyandım ama uyuyorum. Pek hazzetmediğim bir arkadaşım vardı. Birden onun yüzünü gördüm. Üzerime atladı. Nefes alamıyordum. Boğulduğumu hissediyorum, bağırmaya çalışıyorum ama sesim çıkmıyor. Sevmediğim kişi bana Karabasan olarak göründü (KK-10).

İlk evladım doğduktan sonra lohusalık süresince Karabasan yaşadım. Simsiyah bir karartı üstüme doğru geldi. Göğsümü sınıksıkı bastırdı, nefes almakta zorlandım. Kalkmaya çalıştıysam da başaramadım, sesim çıkmadı (KK-11).

Sık sık Karabasan görüyorum. En son yaşadığım olay şöyledir. Uykudayım ama boğazımı biri sıkıyor. Nefes alamıyorum, bağıriyorum ama sesimi kimse duymuyor. Beni yatar vaziyette yukarı doğru kaldırıyor. Bildiğim duaları okuyorum. Kurtulup uyandığımda boğazım acımişti (KK-12).

ir dönem sık sık Karabasan görmeye başladım. Ne zaman uyusam boğazımı biri sıkıyor, göğsümü bastırıyor, nefes alamıyordum. Bağırsam da kimse beni duymuyor. Geldiğini ve varlığını hissediyorum ama kurtulamıyordum. Aynı olayı yaşadığım bir gece Allah evliyalardan birinden yardım istedim. Onun yüzü suyu hürmetine bu varlıktan kurtulmak için dua etmemle göğsümde oturup boğazımı sıkın varlığın ateş topu halinde yok olduğunu hissettim. O ateş o kadar kuvvetliydi ki tüm vücudum hissetmişti. Bu olaydan sonra bir daha Karabasan yaşamadım (KK-13).

Uyumadan önce içime bir korku düşer. O gece geleceğini bilirim. Uyuduğumda gelirken açtığı kapının sesini duyarım. Göğsüme gelip oturur. Nefes almakta zorlanırım. Bağırırım kimse duymaz. Kendime gelene kadar Felak ve Nas surelerini okurum (KK-14).

Karabasani düşündüğüm günlerde oluyor. Uyku esnasında bir şeyin yürüdüğünü duyuyorum fakat gözümü açamıyorum. O şey sonra gelip üzerime oturuyor. Göğsüme bastırıyor. Ağlayarak uykudan uyanıyorum. Bu olaylar yüzünden yalnız ve karanlıkta uyuyamıyorum (KK-15).

Gece uykumda Karabasan geliyor. Gündüzleri de yanımda biri yürüyormuş gibi oluyor (KK-17).

Bazı geceler uyku esnasında üzerimde bir ağırlık oluyor. Gözlerimi açıyorum, yardım istiyorum, ama ne gören var ne duyan. Uyandığımı zannediyorum ama uyanmamışım (KK-16).

Üniversiteden arkadaşlarla evde kalıyorduk. Hafta sonları onlar evlerine gidiyor ben evde yalnız kalıyordum. Bir arkadaşın arkadaşı da yurttan ayrılmış ve birkaç günlüğüne kalacak yere ihtiyacı varmış. Bizde kalabilir mi diye sordular. Biz de zor durumda diye kabul ettik. Hafta sonu arkadaşlarımın evde olmadığı güne denk geldi. Kızın görüntüsü tuhaftı. Kafası ve yüzü kocaman, gözleri iri ve saçları çok uzundu. Akşam yemeğini yedikten sonra ben odama çekildim. O da gösterdiğimiz odada dinlenmeye geçti. Gecenin ilerleyen saatlerinde kız birden bağırarak odama girdi ve beni sarsmaya başladı. "Gördüm, buraya gelmişler, beni takip ediyorlar. Bu seferki simsiyah şeytan gibiydi. Yüzü çok kıllı ve simsiyahtı. Beni sıkıştırdı, nefes alamadım." diyerek beni sarstı, sabaha kadar uyuyamadım. Ertesi gün de başka bir arkadaşımın evine gittim ve misafiri getiren arkadaşı arayarak bu kız evimizden gitsin dedim. Çok korkmuştum. Bu olaydan sonra evde yalnız kalamıyorum (KK-27).

1.1.4. Hızır İle Kurulan İletişimi İçeren Anlatılar

Hızır, ab-ı hayat için ölümsüzlüğe kavuştuğuna inanılan peygamber veya veli olduğu ileri sürülen ve halk inanışında darda kalmış insanlara yardım ederek onları selamete çıkaran kişidir (Artun, 214: 253). Hızır inancı bütün Türk dünyasında yaşatılmaktadır (Aydın, 1986: 51).

Çalışmada, Hızır Peygamber ile iletişimi içeren bir memorat örneği aktarıcıdan derlenmiştir. Çoğunlukla yaşlı, aksakallı, nur yüzlü ihtiyar şeklinde insanlara yardım eden Hızır, bazen bu yardımı onları sınavarak yapar (Çobanoğlu, 2003: 79-80). İncelenen örnekte de bu şekildedir. Hızır'ın görünme şekli zamanı ve amacı Anadolu'nun pek çok yerinde anlatılan memorat örnekleriyle benzerdir. İhtiyar bir kişi suretinde, darda kalan ve o yılki hasat az olduğu için üzülen insanlara, onları bir bardak suyla sınavarak yardımda bulunmuştur. Hızır'ın bereketi, O gittikten sonra, boş olan

ambarların dolup taşmasıyla anlaşılmıştır. Halk arasında yaygın olan inanışlardan birisi de Hızır'ı gören ve yardıma uğrayan kişilerin bunu kimseye anlatmamalarıdır. Kaynak kişiler bu kurala uymadıkları için kendilerine bahşedilen bereketten faydalanamamışlardır (KK-18). Hızır ile kurulan iletişimi içeren anlatı örneği şu şekildedir:

Buğdayların hasat zamanı tarlada çalışıyorduk. Ambarlarımız dolmamış, buğdayımız o yıl az olmuştu. Biz çalışırken yaşlı ve bitkin bir adam yanımıza gelerek su istedi. Eşim suyu getirip yaşlı adama içirdi. Suyu içtikten sonra gitti. Biz çalışmaya devam ediyorduk, tekrar ambara gittiğimizde her yerden buğday fıskırıyordu. Gelen kişi Hızır'dı. Hızır gören kişinin anlatmaması lazım ama biz birkaç kişiye anlattık. Böyle olunca da tüm buğdaylar böceklenmiş ve hayrını göremedik (KK-18).

1.1.5. Yatır, Evliya ve Şehitlerle Kurulan İletişimi İçeren Anlatılar

Türk halk kültüründe tabiatüstü güçlerinin olduğuna inanılan yatırlar, evliyalar ve şehitler önemli yer tutmaktadır. Bu varlıkların dünya âleminden bedenen göçtüklerine fakat ruhaniyetlerinin ve insanlara olan yardımlarının devam ettiğine inanılmakta ve Allah'ın rızasını kazanmış bu kullara saygısızlık yapmaktan ve onları kızdırmaktan kaçınılmaktadır (Çobanoğlu, 2003: 165-166). Eski Türk inanışlarındaki ölmüş ataların kendi kavmine fayda sağlaması onlara yardımda bulunması olan atalar kültürünün fonksiyonu İslamiyet sonrasında velilerin kerametleriyle insanlara yardımda bulunması şeklini almıştır (Balaban, 2015: 92).

Çalışma kapsamında yatır, türbe ve şehitlerle ilgili on adet memorat örneği incelenmiştir. Bu örneklerden iki tanesi rahatsız edilen yatır sahiplerinin bunu yapanlara gerçek ya da rüya âleminde görünmesi şeklindedir (KK-5, KK-19, KK-21). Şehir halkı tarafından anlatılan pek çok memorata konu olan Arap Dede, yatır çevresinde oynayan çocuklara korkunç bir varlık olarak görünmüştür. Görünme şekli ve davranışıyla çocukları cezalandırmıştır (KK-19). Bir diğer örnekte ise yatırın bulunduğu yere sıcak su döken bölge sakininin rüyasına girerek ona kızması, hatta beddua etmesi şeklindedir (KK-21). Rüya yoluyla hem hâne halkını varlığından haberdar etmiştir hem de bulunduğu mekândaki ağacın kesilmesine mâni olmuştur (KK-5).

Yatır ve evliyalar darda kalmış insanlara görünür ve onlara yardım ederler (Çobanoğlu, 2003: 166). Kurdu saldırganına uğrayan anne ve kızını o civardaki tekkede yatan ulu zat kurtarmıştır (KK-22). Kütahya'da halk arasında yaygın olan inanışlardan bir tanesi de yatır ve türbelerin şehri her türlü afet ve felaketten koruduğuna dairdir. 17 Ağustos depreminde Menderes caddesinde bulunan Şeyh Ali Dede ve İbrahim Efendi de bu inanışa uygun şekilde civarda oturan kişiler tarafından görülmüştür. Bu iki zat, deprem anında toprağın kalkmaması için caddenin sağını ve solunu tutmuşlardır (KK-23). Huysuz çocukların iyileşmesi ve huy değiştirmesi, sakinleşmesi için de insanlar türbeye başvurmaktadırlar (Aday, 2018: 145). Şeyh Ali Türbesi de bu amaçla ziyaret edilen kutsal mekânlar arasındadır. Bu civarda oturanlar, ara sıra bu türbeden orada bulunan zatların sesini duyduklarını beyan ederler (KK-26). Sesin yanı sıra siluet şeklinde

hareketleri görünen yatırlar da mevcuttur (KK-2). Gaybi Sultan Tekkesi civarında ise aksakallı ve beyaz giyimli dedeleri görenler olmuştur (KK-25). Şehit mezarlarının bulunduğu yerlerde o civarda yaşayan kişiler farklı suret ve zaman dilimlerinde görünebilmektedir (KK-20). Ya da önceden yaşadığı yerleri kimseye zarar vermeden ama varlığını hissettirerek dolaşabilmektedirler (KK-2).

Yatır evliya ve şehitlere dair anlatılan memorat örneklerinde olayların yaşanma zamanı ve şekli farklı farklıdır. Bu şahsiyetler hem gündüz (KK-2, KK-19), hem de gece saatlerinde insanlara görülebilirler (KK-20, KK-22, KK-23, KK-25). Bir dudağı yerde bir dudağı gökte (KK-19), normal insan suretinde (KK-20), beyazlar içinde, aksakallı, asalı bir ihtiyar (KK-22, KK-25), karartı, ses, ışık, siluet (KK-2, KK-26) şekillerinde görülmüş ya da varlıklarını hissettirmişlerdir. Rüya yoluyla iletişim kurarak uyarıda da bulunabilirler (KK-5, KK-21). Kızdıkları bir olay yaşarlarsa buna sebep olanları büyük küçük demeden korkutabilirler ya da cezalandırabilirler (KK-19, KK-21).

Yatır, evliya, şehit ile kurulan iletişimi içeren anlatı örneklerinden bazıları şunlardır:

Taşköprü mahallesinde bir matbaa vardır. Matbaanın bahçesinde Arap Dede adlı şahsın yattığı bir türbe vardır. Arap Dede mahallede içkiye düşkün kişilere görünür ve onları korkutarak içki içmelerine mani olurdu. Bizim evimizle yatırın duvarı birdir. Çocukken buraya piknik yapmaya giderdik. Yatırın bahçesinde piknik yaptığımız bir gün birden Arap Dede'yi gördük. Arap Dede'nin ayağında takunya ve kolunda da havlusuyla abdest alamaya gidiyordu. Yüzüne baktığımızda bir dudağımı yerde bir dudağımı gökte gördük. Arap Dede kardeşimi kolundan tutarak bahçeden dışarıya doğru fırlattı. Hepimiz korkudan dışarı kaçtık. Bahçe duvarının dışından onu izledik (KK-19).

Bizim ev şehitliğin karşısında. Kardeşimle karşılıklı kanepelerde uyuyorduk. Bana seslenmesiyle uyandım. Abla bak orda biri var diye bağıryordu. Kalktım baktım kimse yok. Annemler sesimize geldi. Onlar da baktı kimseyi göremediler ama kardeşim ağlayarak orada nasıl göremezsiniz diye bize kızıyordu. Onu sakinleştirmemiz zaman aldı (KK-20).

Meydan mahallesindeki marketin karşısında eskiden yatır bulunmaktaymış. Evi yatırın hemen yanında olan bir hanım kullandığı sıcak suyu götürüp buraya dökermiş. Buradan yatan zatta bundan çok rahatsız olmuş ve kadının rüyasına girerek "sen bizi çok rahatsız ettin, biz buradan gidiyoruz sen de ev yüzü görme inşallah" demiş. Bu olaydan sonra orada yatan zatın başka yere gittiğine inanılmış. Rüyaı gören kişi de çok pişman olmuş, geri kalan ömründe ev sahibi olamamış ve bunun sebebini mübarek zata verdiği rahatsızlık olarak belirtmiş (KK-21).

Kızıyla birlikte gece komşuya oturmaya gittik. Eve dönerken kabristan yolundan gelen bir kurt saldırmak için bize doğru koşmaya başladı. Can havliyle kızımı sırtıma aldım ve koşmaya başladım. Kızım çok korktu ve çığlık atmaya başladı, kaçarken bir ayakkabısını da düşürdü. Tam bu olaylar yaşanırken bizim mahallede bulunan tekmeden beyaz giyimli, aksakallı ve asalı biri görülür. Hatta kızımın düşen ayakkabısını da asasının ucuna takarak bana uzattı (KK-22).

Öğrencilerimin anlattığı bir olaydır. Olayı yaşayan kişi kendi gözleriyle görmüş. Menderes Caddesi üzerinde iki adet türbe bulunmaktadır. Bu türbede yatan zatlardan biri Ali Dede diğeri de İbrahim Efendidir. Burada yatan kişilerin 17 Ağustos

depreminde yattıkları yerden kalkarak bir elleriyle caddenin sağını bir elleriyle de solunu tutmuşlar ve toprağın kalkmasına müsaade etmemişlerdir (KK-23).

Biz küçükken karşı komşumuzun avlulu bir evi vardı. Oyun oynarken avlunun dip kısmında başka bir komşunun evi vardı. Bu evin yanında bir yatır vardı. Yedi metreye bir buçuk metre boyutunda etrafı taşlarla çevrilmişti. Orada bir askerin yattığı söylenirdi. Bu asker genç yaşta şehit olup gençliğine doymadan göçtüğü için ara sıra kalkıp dolanırmış. Yatırın yanındaki eve uğrarmış. Bizim bu evin köşesinde oyun oynadığımız bir gün evin sürgülü olan camı birden açıldı. Ev sahibi olan kişi de bizim yanımızdadır. Nene birden bağırdı “duvar dibine çömün” dedi. Karartı gördük ve bu karartı pencereden içeriye girdi. Pencereyi kapattı. İki adımda karartı odadan odaya geçti. Sonra sokak kapısına geldi ve çıkıp gitti. Kapı kapandıktan sonra nene bize “kalkabilirsiniz” dedi. Biz bu karartının gezdiğini kendi gözümüzle gördük ve evde gezerken tahtalardan çıkan sesi kulağımızla duyduk. Bazı gecelerde eve gelip evin içinde gezdiğini evde yaşayan nene anlattı (KK-2).

Eski evimizin arkasında yatır bulunmaktaydı. Bu yatırdan gece dua sesleri ve ışık gelirdi. Siluet şeklinde hareketlerini mahalle sakinleri görürdü. Yatırın üzerine koruması için etrafına ve üst kısmına tahtalar gerilmişti. O tahtaların geceleri parçalandığını görürdük. Sabah gidilip bakıldığında her şey normal görünürdü. Daha sonra o yatır başka bir araziye taşındı (KK-2).

Seyitömer köyünde meydana gelen bir olaydır. Orada devasa makina bulunmaktadır. Bu makina on, on beş katlı apartman büyüklüğündedir. O yüksek duvarlarda açık ocakta kömürler çıkarılır. Termik santralin kömür duvarlarından birinde bir olaya tanık oldum. Bizi santralden aradılar ve gazeteci olarak görmemizi istedikleri bir olay olduğunu söylediler. Biz de dönemin belediye başkanıyla beraber gittik. Olay şöyle olmuş: Gece yarısı o dev gibi büyük olan makina durmuş. Hiçbir sorun yokken çalışmamış. Teknik servisten sorumlu kişiler, makine mühendisleri yataklarından kaldırılarak çağırılmış. Ne yaptılarsa makinayı o gece çalıştıramamışlar. Tam gün ışıırken kömür duvarında kireç renginde, damar şeklinde Arapça yazı olduğu görünmüş. Biz gittiğimizde “ente mübareke” yazısını gözlerimizle gördük ve okuduk. Benzetme harfler falan değildi, gayet net okunuyordu. Orada makine mühendisi olan bir çalışan vardır. Bu olaydan çok etkilendi ve “ben inancı zayıf birisiyim ama artık başımı secdeden kaldırmam, böyle bir olayın yaşanması mümkün değil” dedi. Oradaki yazıyı görüntüledik ve harflerden birini belediye müzesine getirdik. Orada hala sergilenmektedir (KK-29).

Bazı geceler Gaybi Sultan Tekkesi civarında beyaz giyimli, aksakallı dedeler görüyorum (KK-25).

Şeyh Ali Efendi Türbesi’ne cuma vakti huysuz çocuklar götürülür. Çocuklar “huyumu koydum” derler, sonrasında adak dağıtılır. Civarda oturanlar bu türbeden ara ara sesler duyarlarmış (KK-26).

Evimizin bahçesinde yaşlı bir armut ağacı var. Evimizi genişletmek için bu ağacı kesmek istedik. Tam niyetine düştüğümüz vakit rüyamda bir aksakallı gördüm. Bana “ağacın altında yatır var sakın ağacı kesmeyin” dedi. Bu rüyadan sonra ağacı bir müddet daha kesmedik. Belli bir müddet sonra oturduğumuz evi genişletmek için gene ağacı kesmenin niyetine düştük. Bu sefer rüyamda aksakallı zatı ağaca sarılmış bir vaziyette gördüm. Bu rüyadan sonra ağacı kesme fikrinden tamamen vazgeçtik. Son rüya olayından sonra ağacın altında her yıl tutmaç çorbası kaynatıp dağıttık (KK-5).

1.1.6. Mezarlıkta Yatan Mevtalarla Kurulan İletişimi İçeren Anlatılar

“Mezarlar, bu dünyadan göç eden insanların geride bıraktığı en önemli işaretlerden biri olup iki dünya arasındaki kapı olarak

düşünülmüştür.” (Çıblak, 2002: 3). Bu kapıların bulunduğu mekân olan mezarlıklar etrafında hem İslami kaidelere uygun hem de ölmüş atalar kültürünün ibarelerini içerisinde barındıran uygulamalar mevcuttur. Mezarlıklarla ilgili dört adet memorat örneği incelenmiştir. Anlatıda mezarlıkta bulunan mevtaların halkın tabiriyle “mezar askeri ya da meleklerinin” gece geç saatlerde yaktıkları ateşin etrafında ışık ve gölge şeklinde bölge halkı tarafından görünmesi şeklindedir (KK-2).

Diğer üç örnekte de ölmüş ataların ruhlarının dünyada yapılmasına müsaade etmediği fakat günümüz teknolojisiyle izahının mümkün olmadığı olayları kapsamaktadır. Motoru çalışan bir traktörün hiçbir arızası olmadığı halde mezarlık önünden geçerken hareket edememesi ve buna benzer olayların daha öncede yaşanmış olması, iznin verilmediğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir (KK-2). Diğer örnekte de lise inşaatı sırasında orayı kazın dozerin belli bir noktaya geldiğinde çalışmaması daha sonra bulunan kabir taşından o bölgenin mezarlık olduğunun anlaşılmasını içermektedir (KK-24). Bir diğer anlatıda da aynı sebepten büyük iş makinelerinin durması ve orada “ente mübareke” yazısının görülmesiyle olayın anlaşılmasından oluşur (KK-29). Bu memoratlarda mekânın sahibi olan ruhun ya da ruhların rahatsız edilmek istenmediği görülmektedir. Dozerin tamir edilip tekrar tekrar işe devam etmesi için çaba harcanmasıyla dozeri kullanan operatörün olay yerinde vefat etmesi ise bu ruhların gerektiğinde kişioğlunu cezalandırabildiğini göstermektedir. Mezarlıkta yatan mevtalarla kurulan iletişimi içeren anlatılardan bazıları şu şekildedir:

Ahırbasan tarafında akrabalarımızın evi mezarlığa yakındı. Bir gece evlerinde televizyon izlerlerken mezarlıktan ışık geldiğini fark ederler. O yöne doğru baktıklarında ışığın etrafında dans eden gölgeler görürler. Bu gölgeler ateş yakmış ve ateşin etrafında dönmektedirler. Bütün mahalle olaya şahit olmasına rağmen kimse gitmeye cesaret edemez. Sabaha kadar dua ederek evlerinde otururlar. Ertesi gün mahallenin delikanlıları kalabalık bir grup halinde ellerinde balta ve kazmalarla mezarlığı kontrol ederler. Bir önceki geceye dair hiçbir şey bulamazlar. Yanmış hiçbir nesne de yoktur. Bu olayla ilgili büyüklerin yorumu, “mezar askerleri ya da mezarı koruyan melekler belli zamanlarda, örneğin elli yılda bir böyle görünürler” şeklinde olmuştur (KK-2).

Köyde yaşayan arkadaşlarımdan biri, daha önce de aynı köyden farklı kişilerin de başına gelen bir olayı şöyle anlatır: Tarlaya giderler, ekinlerini biçerler. Sapla taneyi ayırırlar. Bu arada akşam ezanı okunmuş ve hava kararmıştır. Eve gitmek için traktörlerine binerler. Mezarlığın önüne geldiklerinde traktör durur. Motoru çalışan araç ne geri ne de ileri ye gidebilir. Bir saate yakın uğraşırlar. Olmayınca bırakıp eve giderler. Ertesi gün sabah gelirler. Araç hiç sorunsuz bir şekilde çalışır. Arkadaşım bu olaya anlam veremez. Köyün büyükleri böyle olayların daha önce de olduğunu hatta eskiden traktörler yokken at ve öküz arabalarıyla aynı olayın defalarca yaşandığını, mezarlıkta yatan mevtaların bazen geçişe izin vermemeleri neticesinde bu tür olayların olabildiğini söylemişler (KK-2).

Maltepe lisesinin olduğu yerde daha önceden mezarlık bulunmaktaydı. Lisenin inşaatı sırasında oradaki topraklar alınıp Maltepe parkına taşınmaya çalışıldı. Bu esnada belli bir noktaya gelindiğinde dozer stop etti. Tamiri yapıldı, tekrar stop etti. Tekrar tamir edilip çalıştırıldığında operatör olay yerinde vefat etti. Dozerin durduğu yerde Osmanlıca yazılmış bir kabir taşı bulundu. Bu taşı kaldıramadıkları için lisenin sınırı duvarı buradan örüldü (KK-24).

Seyitömer köyünde meydana gelen bir olaydır. Orada devasa makina bulunmaktadır. Bu makina on, on beş katlı apartman büyüklüğündedir. O yüksek duvarlarda açık ocakta kömürler çıkarılır. Termik santralin kömür duvarlarından birinde bir olaya tanık oldum. Bizi santralden aradılar ve gazeteci olarak görmemizi istedikleri bir olay olduğunu söylediler. Biz de dönemin belediye başkanıyla beraber gittik. Olay şöyle olmuş: Gece yarısı o dev gibi büyük olan makina durmuş. Hiçbir sorun yokken çalışmamış. Teknik servisten sorumlu kişiler, makine mühendisleri yataklarından kaldırırlarak çağırılmış. Ne yaptılarsa makinayı o gece çalıştıramamışlar. Tam gün ışıırken kömür duvarında kireç renginde, damar şeklinde Arapça yazı olduğu görünmüş. Biz gittiğimizde “ente mübareke” yazısını gözlerimizle gördük ve okuduk. Benzetme harfler falan değildi, gayet net okunuyordu. Orada makine mühendisi olan bir çalışan vardır. Bu olaydan çok etkilendi ve “ben inancı zayıf birisiyim ama artık başımı secdeden kaldırmam, böyle bir olayın yaşanması mümkün değil” dedi. Oradaki yazıyı görüntüledik ve harflerden birini belediye müzesine getirdik. Orada hala sergilenmektedir (KK-29).

1.1.7. Nazar İnancını İçeren Anlatı

İnsanların bakışlarındaki zararlı güce nazar bu güç ile canlı ve cansız varlıklar üzerinde meydana gelen olumsuz etkiye de nazar değmesi denilmektedir (Boratav, 2013: 119). Nazar değmesiyle ilgili bir örnek incelenmiştir. Nazara uğramaya en uygun olan kişiler çocuklarla mutlu ve becerikli insanlardır (Çobanoğlu, 2003: 197). Nazarın kıskançlık duygusuyla atılan bakışla ya da aynı duyguyla söylenen sözle oluşabildiği bilinmektedir. Kıskançlık duygusunun yanı sıra kalben iyi niyetle sevmek, beğenmek de karşı tarafın nazara uğramasına sebebiyet vermektedir. Yoğun bir muhabbetle sevilen çocuğun kolunun ağır bir şekilde incinmesi, beğenilen çaydanlığın hiçbir etki olmadan hareketlenip düşmesi (KK-28) nazarın gücünün hangi duyguyla gerçekleşirse gerçekleşsin, ciddi anlamda canlı ya da cansız varlıklara zarar verebileceğini göstermektedir. Çocuklara ve eşyalara nazar boncuğu takmanın ve Felâk, Nas surelerini okumanın nazara mani olduğuna inanılır. Nazar değdikten sonra bu tesirden kurtulmak için nazar ocaklarına gidilir ve dua ettirilir. Nazar inancını içeren benzer memorat örneği çok fazladır. Bu konuyla ilgili şu örnek seçilmiştir:

Bir gün arkadaşımın birlikte çoluk çocuk bir kafeteryada oturuyorduk. Benim gözüm arkadaşımın kızının koluna takıldı. Kolları pamuk gibi çok tatlıydı. Bunu da maşallah diyerek söyledim. Benim bunu söylememden hemen sonra çocuk, olmayacak bir şekilde kolunu otomatik açılan kapının sürgü kısmına sıkıştırdı. Hep birlikte acile gittik. Hatırladığım bir diğer olayda şöyledir, arkadaşlarla hep birlikte başka bir arkadaşımızın evinde kahvaltı ediyorduk. Her şey gayet güzeldi. Gözüm birden arkadaşımın çaydanlığına takıldı. Gayet sağlam bir şekilde duran ve düşme ihtimali hiç olmayan çaydanlık birden devrildi. Bu ve benzeri olayları zaman zaman yaşamak ve yaşatmaktayım (KK-28).

1.1.8. Ufolar ve Uzaylılarla Kurulan İletişimi İçeren Anlatılar

Ufolar ve uzaylılar ile iletişimi içeren iki adet memorat örneği incelenmiştir. Bu anlatılarda olayı yaşayan şahıs gördüğü nesnenin ne olduğunu tarif etmektedir. Gökte uçan araçlarının bulunması, garip görünüşleri sebebiyle uzaylıya ya da ufoya benzetilen varlıkları tekrar gören olmamıştır (KK-33). Turuncu sepet şeklindeki araç ve araca binen

küçük siyah kafalı bir varlığın görülmesi bu varlıkların başka gezegenden geldiği fikrini uyandırmıştır. Üç tane astronot kıyafeti giymiş sabit şekilde bekleyen ve sonra kaybolan varlıkların da kim ya da ne olduğu anlaşılammıştır. Şekil ve kıyafet bakımından astronota benzetilmiştir (KK-33). Ufolar ve uzaylılarla kurulan iletişimi içeren anlatı örnekleri şunlardır:

Dört beş yıl önce sabah on bir sıralarında evin balkonundan bakıyordum karşıda turuncu sepet gibi bir şey gördüm. Yanında ufak simsiyah biri vardı. Sonra o şey içine girdi ve sepet kalktı havaya yükseldi bu tarafa doğru gelirken döndü doğanlar denilen yere doğru gitti. Gerçekten gözümle gördüm, rüya değildi (KK-33).

Balkona çıktığım bir gün üç tane yan yana dizilmiş astronot gibi beyaz kıyafet giymiş üç kişi gördüm. Kafa kısımları camekânlı ve kare üstleri beyaz kıyafetliydi. Ben onlara baktım onlar da bana baktı. Bir süre orda sabit bir şekilde durup sonra kayboldular (KK-33).

2. Şekil ve Aktarım Özellikleri

İncelenen memoraatların tamamı nesir şeklindedir. Bir paragraftan oluşabildiği gibi birkaç cümleden ibaret örnekler de mevcuttur. Memoraatların uzun ya da kısa olmasını belirleyen unsurlar farklıdır. "Tıpkı efsaneler gibi memoraatlar da yer alıp malzemesini oluşturdukları konuşma biçimine göre şekillenirler. Bir başka ifadeyle memoraatlar anlatılarak icra edildikleri bağlamda yer alan temel unsurlar olan anlatan ve dinleyen konuşma yoluyla kurduğu ilişki, konuşma biçiminin yanı sıra kişisel ve geleneksel özelliklerden kaynaklanan pek çok unsurdan etkilenecek şekilde şekillenirler." (Çobanoğlu, 2003: 42) Olayı yaşayan kişinin aktarımı daha uzun ve ayrıntılıdır. Duyan kişinin aktarımı daha kısa ve nettir. Anlatılan ortam, dinleyici kitlesi, anlatma zamanı da memoraatların uzunluk ve kısalığının belirlenmesinde etkili olduğu gözlenmiştir.

Tür, ortama ve sohbet konusuna uygun her yerde ve her zaman anlatılabiliyor olmasına rağmen anlatım zamanı, mekânı ve dinleyici kitlesi memoraatların daha uzun ya da daha kısa olmasını belirleyen faktörler arasında görülmüştür. Örneğin, gece saatlerinde kaynak kişiler memoraat paylaşımında bulunmak istememiş, ya da olaydan kısaca bahsetmişlerdir. Bunun en belirgin sebebi de memoraatlara konu olan olayların neredeyse tamamının gece saatlerinde yaşanmasıdır.

Demonik varlıkların gece karanlığında daha aktif olmaları (Beydili, 2015:162) onlarla temas halinde olan kişilerin aynı olayı tekrar yaşama endişesi, gece karanlığının yarattığı bilinmezlik ve korku anlatıcıları tedirgin etmiştir.

En önemli özelliği inanç olan anlatıya karşı, dinleyici kitlesinin sorgulayıcı bir tavır sergilemesi de anlatının daha yüzeysel olmasını ya da inandırmak için farklı örneklerle desteklenmesine sebep olmuştur. Bağlamında ve doğal ortamında derlenen memoraatlarda dinleyici kitlesi, kendi kültürel belleğinde, anlatılan memoraatın içeriğine dair bir tecrübeye sahipse olay içerisindeki olağanüstülüğü kabullenmede zorlanmamaktadır. Ufo ve uzaylı gibi kültürel bellekte tecrübe kaydı yoksa dinleyicilerin tepkileri, nükteleri hatta" rüya mı gerçek mi" diyerek doğruluğunu

sorguladıkları gözlemlenmiştir. Bağlam merkezli derlenen memoralarda görülen bu özelliğin de anlatının hacmini etkilediği görülmüştür. Yapay ortamda karşılıklı görüşme yöntemiyle derlenen memoralarda, doğal ortamı görme imkânı olmadığından sadece anlatıcının olay karşısındaki hislerini görmek mümkün olmuştur. Yapay ortamda elde edilen memoralar bağlamında derlenen örneklere nazaran daha kısa ve yüzeysel kalmıştır. Memorat- mekân ilişkisi anlatının hacmini etkilemiştir.

İnsan davranışları belli bir fiziksel çevrede meydana gelmesi sebebiyle insanı etkileyen pek çok şey belli bir mekânla birlikte anlam kazanmaktadır (Güleç Solak, 2017: 15; Göka, 2001: 24). Yaşanılan olayların gerçek mekânında derlenmesi, kaynak kişilerin anlatıya dair daha fazla ayrıntıyı hatırlamasını ve hislerini daha yoğun bir şekilde ifade etmesini sağlamıştır. İçinde yaşayanların geleneklerini, kültürlerini, değerlerini, yargılarını, dünya görüşlerini ileten ve etkileyen yaşayan ve yaşatan bir değer dizgesinin karşılığı olan mekânın, memoralarda hacmi etkileyen önemli hususlardan biri olduğu görülmektedir (Aça, 2018: 6).

Derlemeci ile anlatıcı arasındaki kişisel bağ da değişken bir yapıya sahip olan anlatı türünün hacmini etkilemiştir. Anlatıcının tanıdığı ve güvendiği ya da güvendiği kişiler vasıtası ile aktarımda bulunduğu memorat örnekleri daha ayrıntılı ve hacimlidir. Soyut varlıklar ile ilgili kişisel tecrübesini paylaşan ama bu paylaşımların kullanıma dair şüphe duyan ya da kaynak kişiler aktarımlarında daha temkinli ve kısa yollu anlatımı tercih etmişlerdir. KK-17, KK-30, KK-25, KK-26'nın aktarımları bu şekildedir. (KK-26 aktardığı bilgileri kendi tecrübe etmiş olmasına rağmen bunu belirtmeye çekinmiş ve bu şekilde ifade edilmesini istemiştir). Kütahya'da derlenen memoraların hacmi belirtilen unsurlara bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.

İncelenen memoraların aktarımlarında, sözlü anlatı geleneğine uygun sade ve yalın bir dil kullanılmıştır. Kaynak kişilerin eğitim düzeyi anlatı dilini etkilemiştir. Örneğin, ilkökul mezunu olan KK-1, KK-5, KK-17, KK-25, KK-26, KK-30 numaralı kaynak kişiler olayları daha sade ve ayrıntıya girmeden, kısa olay örgüsüyle anlatmayı tercih ederken üniversite mezunu olan KK-2, KK-6, KK-7, KK-29 numaralı anlatıcılar daha net ifadelerle ve ayrıntılı olarak aktarımda bulunmuşlardır.

Olayı bizzat yaşayan kişinin memorat aktarımında korku ve heyecan duygusu ağır basmaktadır. Duyan kişinin aktarımında ise olayı karşı tarafa bildirme, nasihat etme ve ders verme duygusunun ağır bastığı didaktik bir anlatım tarzı görülmektedir. Tecrübe ettiğini anlatan ya da duyduğunu anlatan kişilerin memorat aktarım üslupları farklıdır.

Olağanüstü kişisel tecrübeleri içeren memoralar, olayı duyan ya da yaşayan herkes tarafından anlatılıyor olmasına rağmen, yörede derlenen anlatı örnekleri, diğer sözlü anlatı türlerinde olduğu gibi daha çok kadınlar tarafından aktarılmıştır.

Ayrı bir tür olarak görülmeden evvel efsanelerin içerisinde değerlendirilen memoraatların efsanelerden ayrılan en önemli özelliği kişisel ferdi bir tecrübeye dayanmasıdır. Bu özelliğine bağlı olarak, tecrübeyi yaşıyan ya da yaşıyandan duyan herkes anlatabilmektedir. Türe has özel anlatıcılar ve belli bir dinleyici kitlesi türün yaşatıldığı pek çok bölgede olmadığı gibi çalışma sahasında da bulunmamaktadır. Olağanüstü varlıklarla ilgili kişisel tecrübelerin anlatımlarından oluşan memoraatların başında ve sonunda kalıp sözler bulunmamakla beraber icra esnasında anlatıcının kendini inandırma amaçlı kullandığı her anlatıda farklılaşabilen, “Ben bu olayı sıklıkla yaşıyorum”, “...yaşamadan önce hissediyorum”, “...bana anlatmıştı” , “...’dan kendi kulağımla duydum”, “gözümle gördüm ya da hepimiz gördük” , “rüya değildi, gerçekten gördüm” şeklinde ifadelere yörede derlenen memoraat örneklerinde rastlanmıştır. Bu tür kalıp ifadeler aynı zamanda nakle dayalı efsanelerle tecrübeye dayalı memoraatlar arasındaki aktarım özelliği farkını da yansıtmaktadır.

Sonuç

Yapılan çalışmada sözlü anlatı türlerinden olan ve sahip olduğu özelliklerle Türk halk inanışlarına dair kültür kodlarını içerisinde barındıran memoraatların çalışma sahası olan bölgedeki güncel halini tespit etmek amaçlanmıştır. Olağanüstü varlıklara karşı kişisel tecrübelerin aktarılması olan memoraatlar sahip olduğu işlevler sayesinde yaşatıldığı toplumun inanç ve idrak anlayışını yansıması bakımından önemlidir. Bu anlatıların derlenmesindeki bir diğer maksat ise kökeni İslamiyet öncesi inanç yapısına dayanan ve İslamiyet sonrası batıl olarak görülen anlatıların toplum hafızasından kaybolmadan ve işlevini kaybetmeden derlenmesidir. Ülke genelinde memoraatlarla ilgili yapılan çalışmaların diğer türlere nazaran daha az olduğu görülmektedir. Bu tarz çalışmalarla memoraatların bölgesel özelliklerinin çıkarılarak ulusal çalışmalara katkı sağlaması da amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışma sahasından farklı yaş, eğitim ve meslek gruplarından oluşan kaynak kişilerin aktardığı 41 adet memoraat örneği incelenmiştir.

Derlenen memoraatların konu dağılımına bakıldığında cinlerle iletişimi içeren dört anlatı, Alkarısı-Albasması ile iletişimi içeren sekiz anlatı, Karabasan ile iletişimi içeren on bir anlatı, Hızır ile iletişimi konu alan bir anlatı, yatır, evliya ve şehitlerle iletişimi içeren on anlatı, mezarlıkta yatan mevtaları konu alan dört anlatı, nazarla ilgili bir anlatı, ufolar ve uzaylıları konu alan iki anlatı tespit edilmiştir. İncelenen örnek sayısını çoğaltmak mümkündür fakat bunlar benzer örneklerin tekrarı niteliğindedir.

Konu dağılımına bakıldığında Karabasan ile türbe ve yatır çevresinde anlatılan memoraat örneklerinin fazla olduğu görülmektedir. Modern tıp uykuyu esnasında nefes alamama ve boğulma duygusuna neden olan rahatsızlığın adını uyku felci koysa da halkın inanç yapısında bu olayın adı Karabasandır. Memoraatlar, yaşatıldıkları yörenin değerlerini ve inanç yapısını içerisinde barındırırlar. Kütahya türbe ve yatırlarının çokluğuyla

meşhur bir şehirdir. Bu ruhlar etrafında oluşturulan efsane, menkıbe ve memoraatları da fazladır. Alkarısı-Albasmasına dair yeni anlatılar üretilememektedir. Modern tıbbın sunduğu imkânlarla doğum sonrası ortaya çıkan rahatsızlıklar yok denecek kadar aza inmiştir. Bu durum lohusalara ve yeni doğmuş bebeklere musallat olduğu düşünölen varlığa olan inancın azalmasına ve anlatı türlerine yenilerinin eklenmemesine neden olmuştur. İşlevini yitiren bir varlık yavaş yavaş kültürümüzden ve bu kültürle örölen memoraatlardan çekilmeye başlamıştır. Bir taraftan da çağa uygun olarak ufo ve uzaylıları konu alan memoraat örnekleri üretilemektedir.

Olağanüstü varlıklarla iletişim neticesinde ortaya çıkan ve olayı yaşayan ya da duyan herkes tarafından anlatılan memoraatların anlatıcıya, dinleyiciye, anlatı mekânına, bağlamın yapısına göre hacimleri değişmektedir. Bölgedeki memoraatların aktarım zamanı diğere bölgelere dair yapılan çalışmalardan farklılık göstermektedir. Genelde gece sohbetlerinde anlatım geleneği yaygın olan memoraatların, çalışma sahasındaki aktarımı gündüz saatlerinde yapılmıştır. Konu yelpazesi geniş, kahramanı çok olan memoraat örneklerinin yöredeki kaynak kişileri farklı yaş, meslek ve eğitim düzeylerinden seçilerek memoraatların toplumun farklı tabakalarındaki anlatı durumu gözlenmiştir. Çalışma esnasında otuz üç kaynak kişiyle görüşölmüştür, bunlardan ikisi erkek otuz biri kadındır. Seksen sekiz ve on sekiz yaş arasındaki kaynak kişilerin meslek grupları ve eğitim düzeyleri de farklıdır. Olağanüstü varlıklara dayalı korku ve bilinmezlik içeren anlatılara dair toplumun neredeyse her kesiminin duyduğu ya da tecrübe ettiği bir memoraat bilgisinin bulunduğu gözlemlenmiştir. Benzer anlatıların tekrarı olacağı için her anlatının aktarılmadığı çalışmada özellikle yatır, evliya, Karabasan ve nazar inancına dayalı memoraat tecrübesinin halk arasında çokluğu dikkat çekmektedir.

Albasması-Alkarısı, Karabasan gibi varlıkların vazifesini, İslamiyet sonrasında cin kavramının üstlendiği, anlatıların bu varlık üzerinden devam ettiği görölmektedir. Yatır, evliya ve şehit konulu memoraatların atalar kültü inancının izlerini yansıttığı ve İslami boyutuyla varlığını ve işlevini günümüz dünyasında sürdürdüğü söylenebilir.

Eski Türk inanç yapısına ait değereeri ve İslam dinine ait unsurları bünyesinde barındıran memoraatlar toplumun farklı tabakalarında varlığını aktif bir şekilde devam ettirmektedir. Türk halk inanışlarının bu günkü haliyle tespit edilmesi bakımından önem arz eden memoraatlar, çalışma sahasında, bir taraftan İslamiyet öncesi inanç yapısına ait unsurlarla beslenip o değereeri günümüze kadar gelmesini sağlarken aynı zamanda bu değereeri, İslami kisveyle yeni renge boyamış ve onların varlığını idame ettirmesini sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, O. (1961). Türk halk edebiyatında al ve al-kadını üzerine araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 19 (3-4), 165-176.
- Aça, M. (2018), Türk halk inanışlarında tekinsiz mekân algısı ve Doğu Karadeniz bölgesi memoratlarına yansımaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (55), 5-20.
- Aday, E. (2018). Kütahya ili türbe ve yatırları etrafındaki inanış ve uygulamaların halk bilimi açısından incelemesi. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, S. 8, 137-151.
- Araz, R. (1995). *Harput'ta eski Türk inançları ve halk hekimliği*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Artun, E. (2014). *Ansiklopedik halk bilimi/halk edebiyatı sözlüğü terimler- motifler-kavramlar*.Adana: Karahan Kitabevi.
- Aslan, F. - Türksever, Z. (2014). İstanbul folklorunda şehitlik etrafında oluşan halk inançları, uygulamalar ve memoratlar: Edirnekapı Şehitliği örneği. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 51, 27-62.
- Ateş, S. (2002). *İnsan ve insanüstü varlıklar- ruh, melek, cin, insan*. İstanbul: Bağımsız Gazeteciler.
- Aydın, M. (1986). Türklerde Hızır inancı. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2, 51-77.
- Balaban, T. (2015). Hz. Ali merkezli bir ölüm memoratına dair değerlendirmeler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, S. 73, 89-103.
- Bayat, F. (2007). *Türk mitolojik sistemi 2 kutsal dişi mitolojik ana, umay paradigmasında ilkel mitolojik kategoriler iyeler ve demonoloji*. İstanbul: Ötüken.
- Bayatlı, N. Y. (2017). Diyale iline bağlı Hanekin ilçesi Türkmen halk kültüründe memoratların incelenmesi. *Türk Bilig*, S. 34, 189-210.
- Beydili, C. (2015). *Türk mitolojisi ansiklopedik sözlük*. Ankara: Yurt Kitap.
- Boratav, P. N. (2013). *100 soruda Türk folkloru*. Ankara: Bilgesu.
- Boyraz, Ş. (2008). Sözlü anlatıların sürekliliği üzerine düşünceler. *Folklor / Edebiyat*, S. 54, 105-118.
- Çıblak, N. (2002). Anadolu'da ölüm sonrası mezarlıklar çevresinde oluşan inanç ve pratikler. *Türk Kültürü*, S. 474, 605-614.
- Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk halk kültüründe memorat ve halk inançları*. Ankara: Akçağ.
- Dégh, L. (2006). Halk anlatısı. (Çev.: Zerrin Karagülle), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımalar*, Ankara: Geleneksel.
- Demren, Ö. (2018). Türk kültüründe bir korku kültü olarak Sivas'ta alkarısı ve albasması inanışı. *Antropoloji*, S. 36, 1-27.
- Devellioğlu, F. (2003). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. 20. basım, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Duvarcı, A. (2005). Türklerde tabiat üstü varlıklar ve bunlarla ilgili kabuller, inanmalar, uygulamalar. *Bilig*, S. 32, 125-142.

- Erdoğan, H. İ. (2019). Metafizik âlemden cinlerle irtibatın imkânı/ imkânsızlığı: etimolojik ve epistemolojik bir analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*,2018, 18 (72) ,1953-1969.
- Güleç Solak, S. (2017). Mekân-kimlik etkileşimi: kavramsal ve kuramsal bir bakış. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (1), 13-37.
- Göka, Ş. (2001). *İnsan ve mekan*. İstanbul: Pınar.
- Kalafat, Y. (1993). Gök Tanrı inancından günümüze kadar efsunlama tu, tu, tu uygulamaları. *II. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, 271-286, Adana.
- Kalafat, Y. (1999). *Doğu Anadolu'da Eski Türk inançlarının izleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk halk edebiyatı terimler sözlüğü*. Ankara: Akçağ.
- Küçük, A. (1989). Alkarısı. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 469, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ozan, M. (2015). Dünden bugüne Türk halk kültüründe kara iyeler. *Kültür Evreni*, S. 23, 41-51.
- Şahin, M. S. (1993). Cin. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 8, 5-8, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şimşek, E. (2017). Türk kültüründe alkarısı inancı ve bu inanca bağlı olarak anlatılan efsaneler. *Akra Uluslararası Kültür Sanat Edebiyat ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12 (5), 99-115.

Elektronik Kaynaklar

- Karakurt, D. (2002). Türk mitolojisi ansiklopedisi. *Türk söylence sözlüğü*. https://www.academia.edu/11557648/T%C3%BCrk_Mitoloji_Ansiklopedisi_DenizKarakurt_ (Erişim: 20.01.2021).

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Azize Bayrak, 44, İlkokul Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.
- KK-2: Ahmet Bahayetmez, 61, Üniversite Mezunu, Kütahya, Mühendis.
- KK-3: İsmihan Zeytin, 55, İlkokul Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.
- KK-4: Naciye Günaydın, 78, İlkokul Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.
- KK-5: Sevim Akbay,65, İlkokul Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.
- KK-6: N. T., 32, Üniversite Mezunu, Kütahya, Öğretmen.
- KK-7: M. Ç., 30, Üniversite Mezunu, Kütahya, Doktor.
- KK-8: Nuriye Satılmış, 67, İlkokul Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.
- KK-9: Halime Aydın, 74, Ev Hanımı, Kütahya, Ev Hanımı.
- KK-10: Gürçin Gürpınar, 40, Üniversite Mezunu, Kütahya, Öğretmen.
- KK-11: Öznur Tekçe, 40, Üniversite Mezunu, Kütahya, Öğretmen.
- KK-12: Ecrin Yaşar, 22, Üniversite Öğr., Kütahya, Öğrenci.
- KK-13: Şule Erbay, 45, Üniversite Mezunu, Kütahya, Öğretmen.
- KK-14: Selma Çavdır, 39, İlkokul Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.
- KK-15: Nafiye Karadağ, 18, Lise Öğrencisi, Kütahya, Öğrenci.
- KK-16: Yağmur Kurtuluş, 18, Üniversite Öğr., Kütahya, Öğrenci.

- KK-17: Saliha Karadağ, 38, İlkokul Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.
KK-18: Habibe Öge, 81, İlkokul Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.
KK-19: Asuman Nur Erçetin, 51, Lise Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.
KK-20: Emine Duman, 43, Üniversite Mezunu, Kütahya, Öğretmen.
KK-21: Nurcan Günaydın, 45, Üniversite Mezunu, Kütahya, Öğretmen.
KK-22: Hasibe Zengin, 85, İlkokul Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.
KK-23: Ravza Aksu, 48, Üniversite Mezunu, Kütahya, Öğretmen.
KK-24: Uğur Günaydın, 57, Üniversite Mezunu, Kütahya, Esnaf.
KK-25: Sevde Aydın, 38, İlkokul Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.
KK-26: Fadime Kaya, 88, İlkokul Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.
KK-27: Müzeyyen Çelik, 37, Üniversite Mezunu, Kütahya, Öğretmen.
KK-28: Özlem Soyer Zeyrek, 40, Üniversite Mezunu, Kütahya, Akademisyen.
KK-29: Fatma Selma Kocabaş Aydın, 50, Üniversite Mezunu, Kütahya, Gazeteci.
KK-30: Fadik Yarlıgaş, 75, İlkokul Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.
KK-31: Selma Telli, 70, İlkokul Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.
KK-32: Elmas Cangür, 40, Lise Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.
KK-33: Ayşe Sarı, 63, İlkokul Mezunu, Kütahya, Ev Hanımı.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 27.08.2020 tarihli ve 69178669-900-26235 sayılı onayı. / *The approval of the Social and Humanities Research and Publication Ethics Committee of Kütahya Dumlupınar University, dated 27.08.2020 and numbered 2020/07.*

Çıkar Çatışması Beyanı/ Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*